

GOZDAR JOŽEF KOLLER (1798–1870) IN NJEGOVE ZASLUGE PRI IZGRADNJI CESTE SOLKAN–TRNOVO

PETRA KOLENC

Univ. dipl. bibl.

Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU

petra.kolenc@zrc-sazu.si

Gozdarji s strokovno izobrazbo se v slovenskih deželah pojavijo šele konec 18. stoletja, ko se začnejo iz nekdanjih mojstrskih šol v začetku 19. stoletja snovati gozdarske šole. Za naše dežele je bilo najpomembnejše leta 1813 ustanovljeno gozdarsko učilišče, inštitut oz. od 1866 gozdarska akademija v Mariabrunnu pri Dunaju, iz katere je leta 1872 nastal gozdarski oddelek Visoke šole za kulturo tal, kjer se je šolalo tudi veliko število slušateljev iz slovenskih krajev. Prav njihova zasluga je, da je bilo gozdarstvo v naših deželah ob prehodu 18. v 19. stoletje na sorazmerno visoki ravni, kar se je poznalo tudi pri nadaljnjem razvoju stroke (Šivic 1959: 253).

Jožef Koller, ki velja za enega prvih šolanih slovenskih gozdarjev, se je rodil 25. marca leta 1798 na tedanji hišni številki 78 v Bohinjski Bistrici. Mati Jožefina, roj. Seethal, in oče Andrej, nekdanji upravnik Zoisovih fužin, sta ga v času Ilirskih provinc poslala na šolanje na ljubljanski licej (1809–1815), leta 1817 pa je končal že omenjeno gozdarsko šolo v Mariabrunnu na Dunaju in prvo službo nastopil v Ljubljani. Med letoma 1821 in 1828 je opravljal delo okrožnega gozdarja v Mozirju, kasneje v Motovunu. Kollerjeva službena pot med letoma 1829 ter 1843 je nekoliko manj jasna, ker naj bi se njegov službeni list iz nekdanjega arhiva Direkcije državnih in zakladnih gozdov iz Gorice med prvo vojno izgubil (Šivic 1959: 255).

Po nekaterih virih (Šivic 1959: 255) naj bi bil od leta 1844 gozdni in rentni mojster Gozdnega urada v Gorici, pred tem pa še c. kr. domenski in gozdni administrator ter član Družbe za kmetijstvo v Gorici. Z dekretom iz leta 1855 ga je Ministrstvo za finance imenovalo za

stalnega člana (za obremenjena posestva) Deželne komisije za odvezo in regulacijo zemljiških bremen za mesto Trst z okolico in Primorje. Kot vodja Gozdnega urada v Gorici (med letoma 1844–1864) je po smrti Josefa Ressler¹ nadaljeval njegovo delo pri ureditvi Trnovskega gozda. Pomemben doprinos Kollerja v gozdarstvu naj bi bil gozdnogospodarski načrt² za Trnovski gozd, narejen okoli leta 1844,³ ki je gozdarjem poznan zgolj iz delnega prepisa oz. citiranih delov, ki so bili uporabljeni v kasnejšem, leta 1878 izdelanem načrtu: »Po pregledu gozda je ugotovil, da je stanje sestojev podobno kot ob Schneiderjevem popisu leta 1802⁴. Največje spremembe so bile v Smrečju, saj so smrekove gozdove v vojnih letih do 1815 Francozi popolnoma izkoristili, za ta namen so celo zgradili lastno pot od Krnice proti Trnovemu. Pomembne so tudi njegove ugotovitve glede pomanjkljivosti Fla-

- 1 Josef Ressel je že leta 1833 kartiral, taksiral in izdelal Generalno karto trnovskih cestnih razmer, v katero je vrisal vse obstoječe in načrtovane gozdne ceste. Predvidel je tudi šest novih prometnic iz gozda do Gorice, vendar projekt ni bil nikoli uresničen. Šele po njegovi smrti so zgradili štiri ceste v podobnih smereh, kot jih je sam predvidel (prim. Murko 1957: 146–149).
- 2 Prav 40. leta 19. stoletja so bila pomembna pri pripravi gozdnogospodarskih načrtov, ki so se na Primorskem nanašali na idrijske (Balasitzev načrt), bovške gozdove (Kurzev načrt) in Trnovski gozd (Kollerjev načrt). Omenjeni trije načrti, ki veljajo za pogrešane, naj bi bili naklonjeni ideji naravnega pomlajevanja in zastornega gospodarstva (Kozorog, Mikuletič 2011).
- 3 Nekateri viri navajajo točno letnico 1842 (Papež, Černigoj 2007).
- 4 Topografska oz. sestojna karta Trnovskega gozda Natalisa Schneiderja naj bi bila izdelana med letoma 1802 in 1804.

meckovih »oddelčnih načrtov«, ki so Trnovski gozd s 120-letno obhodnjo razdelili na 120 približno enakih, večinoma pravokotnih površin ne glede na obliko terena ter po tem izvajali sečnje. Menil je, da 120-letna obhodnja, določena leta 1771, ni najprimernejša, temveč da je zaradi dobrih rastišč in rastnosti sestojev drevje zrelo že pri 80 letih. Tako je tudi zavoljo oskrbovanja Gorice in njenega zaledja z drvimi iz Trnovskega gozda, proizvodno dobo zmanjšal na 70 let. Za Flameckom je zopet obudil in zelo zagovarjal zastorno gospodarjenje, ki se je v praksi le počasi uveljavljalo. S svetlitvenim posekom v sestoje, predvidene za obnovo, je uravnaval sestavo naravnega mladja, cilj mu je bila zmes polovice bukve in polovice iglavcev (zmanjšanje deleža bukve). Predlagal je pomladitveno dobo 10 do 14 let, vrzeli pa posaditi z iglavci« (Kozorog, Mikuletič 2011: 131–132). Prav ob izdelavi tega načrta naj bi Koller zaradi boljše zaščite zunanje meje celoten Trnovski gozd razmejil in obdal z zidom iz zloženih kamnov, meje pa so bile marsikje še poudarjene s preseki, da bi okoliškim prebivalcem preprečil prilasčanje zemljišč.⁵ Pred njim je bil Trnovski gozd (1770 in 1802) le začasno zamejen, popisan in enostavno ocenjen (Šivic 1959: 256).

Koller je v gozdarstvo na Goriškem uvajal merkantilistično politiko, kar je pomenilo načrtno razvijanje gospodarstva, ki je sovpadalo s teorijo, da je država lahko samooskrbna. Prav v ta namen se je pospeševala domača obrt in trgovina, gradile so se ceste,⁶ ki so pomembno vplivale tudi na izvoz blaga in s tem na pozitivno gospodarsko bilanco države. Uspel je ohraniti

državno skladišče drv kot regulatorja cen drugim ponudnikom lesa iz gozda, s čimer je preprečil nastanek monopolov (Kozorog, Mikuletič 2011: 132–133). Sam pa je uvidel tudi pomen cestne povezave Trnovskega gozda z Gorico, ki bi okoliškim gorskim občinam odprla pot do središča in hkrati omogočila lažji dostop do Trnovskega gozda. Večina poti v Trnovski gozd (do Trnovega in naprej do Lokvi) so bile gozdne poti, ki so bile jahalne oziroma peš poti. Cesta iz Grgarja preko Ravnice do poštna ceste (Vipava–Gorica) je bila prav tako prevozna za lahko naložene vozove, ostale poti v okolici pa so bile le kamnite pešpoti (Rajšp 1987: 106). Cesta iz Solkana do Grgarja je bila sicer dobra, zagotovo tudi zavoljo romarske cerkve na Sveti Gori, današnjega odcepa do notranjosti gozda pa ni bilo. Tako se je leta 1855 omenjeni višji logar Koller iz Gorice lotil gradnje ene najpomembnejših cest, ki je potekala iz Solkana, mimo Ravnice do Trnovega in je v 12 kilometrih premagala višinsko razliko 700 metrov. V petih letih, to je do 1860, je dokončal projektiranje in izgradnjo danes najpomembnejše ceste v Trnovski gozd, od Solkana do Trnovega, zaradi česar so mu pet let po smrti, 8. maja 1875, ob vznožju ceste, ki vodi iz Solkana proti Trnovemu, postavili spominsko obeležje.⁷

Pomen ceste Solkan–Trnovo je lepo razviden iz nagovora ob njenem odprtju, ki ga je povzel dr. Grossbauer v svojem članku v *Centralblatt für das gesamte Forstwesen*, I (1875: 386–387). Izvirni naslov je bil *Gedenktafel für den k.k. Forstmeister Josef Koller in Görz*.⁸ »Vsak potujoči iz Gorice proti Tolminu opazi lepo ume-

5 Spori zaradi servitutnih pravic (delne uporabe npr. gozda za pašo, nabiranje suhljadi, drv), ki so nastajali že v 16. stoletju ob poselitvi območja, so se vlekli vse do 19. stoletja.

6 V drugi polovici 19. stoletja so se ceste v monarhiji delile na javne (državne, deželne, okrajne in občinske, kasneje tudi železniške dovozne ceste) in na zasebne ceste. Državne ceste so bile praviloma tiste komercialne ceste iz 18. stoletja, po katerih je potekala poštna povezava, zanje je skrbel država. Med deželne ceste so spadale tiste, ki jih je zaradi pomena razglasil deželni zakon. Denar za gradnjo novih cest je tako prispevala dežela in okraj, skozi katere je cesta potekala (Holz 1987: 110).

7 V letu 2014 sta Društvo inženirjev in tehnikov gozdarstva Posočja ter Zavod za varstvo kulturne dediščine tablo obnovila ter 29. maja 2014 s krajšo slovesnostjo počastila njeno obnovo (Trkman 2014: 7).

8 Članek z naslovom *Priznanje za cesarsko-kraljevega gozdarja Josipa Kollerja iz Gorice* je junija 2005 prevedel Vitomir Mikuletič in ga skupaj z Edom Kozorogom objavil v *Gozdarskem vestniku (GV)* v članku Josip Koller in njegova spominska plošča v Solkanu pri Novi Gorici (*GV*, št. 69, 2011/2). Ob ponovnem odkritju plošče ga je povzel tudi Svit Trkman, ki je tako v *Goriški* (2014) kot v *1001 - Solkanskem časopisu* (2014) opozoril na dogodek ob vnovičnem odkritju obnovljene plošče, 29. maja 2014.

Pogled na v letu 2014 vnovič odkrito obnovljeno tablo (Pavšič 1980), posvečeno Jožefu Kollerju, zaslužnemu za izgradnjo ceste Solkan–Trnovo med letoma 1855 in 1860 (foto P. K. 2014).

telno cesto, ki se v Solkanu odcepi od glavne ceste in pelje v Trnovski državni gozd. Po dolgih, rahlo se vzpenjajočih serpentinah, doseže vsak voz z lahkoto gorsko višino. Ob končanju te krasne gradnje l. 1860 so zakladi visokih trnovskih državnih gozdov dostopni in okoliške gorske občine lahko zdaj po tej cesti svoje s trudom pridelane izdelke prinašajo na trg in z obratno vožnjo pokrivajo svoje domače potrebe, kar pa je bilo prej zelo težavno in je v kratkem času uničilo vlečno živino. To cesto lahko štejemo za glavno življenjsko prometno žilo za vso okolico. Dolžina od začetne točke v Solkanu do Trnovega znaša 6296 sežnjev⁹ (klafter), in med izhodiščno točko do Trnovega znaša višinska razlika 467 sežnjev. Gradbeni stroški so znašali preko 88.000 fl. tako, da je dolžinski seženj poprečno stal 14 fl. 50 kr. avstrijske valute. Stroški so bili tako visoki zato, ker je bilo treba zgraditi velike gradbene objekte: mostove, propuste in visoke oporne zidove (škarpe) in razstreliti skalovje ter nasuti nasipe. Največji most, zgrajen ves iz kamnitih kvadrov, stoji pri premostitvi doline Sleme in je dolg 65 sežnjev (klafter) in na najnižji točki visok 5,9 sežnja (klafter). Zasluga gradnje te

ceste gre že umrlemu c. k. gozdnemu mojstru Josipu Kollerju, predstojniku bivšega c. k. gozdnega urada Gorica, ker je znal z veliko vztrajnostjo premagati finančne težave, da bi ta svoj priljubljeni načrt pripeljal do izvršitve. Že dolgo je bil namen vseh, ki so poznali to zaslugo, da bi ime tega gozdarja ovekovečili s spominsko tablo na tej cesti.«

8. maja 1875 so uslužbenci gozdne in domenske direkcije v Gorici uresničili to idejo in svečano odkrili dvojezičen (z nemško-slovenskim napisom) spominski kamen, ki je ob vzhodu ceste na Trnovsko planoto tik izven Solkana vgrajen v skalo. Pri tej svečanosti naj bi bili prisotni uslužbenci gozdne in domenske direkcije in gozdni upravitelji Trnovskega gozda s c. k. dvornim svetnikom in višjim gozdnim mojstrom Albertom Thiristom na čelu. Na posebno povabilo so se slovesnosti udeležili tudi c. k. dvorni svetnik baron Rechbach, vodja c. k. okrajnega glavarstva Gorica, c. k. komisar v. Marguet in predstojniki občin okoliških krajev. Od naslednikov slavljence se je slavja lahko udeležil le sin dr. Johann Koller, c. k. notar v Kanalu. Po kratkem govoru, v katerem sta bila poudarjena pomen ceste in zasluga graditelja, je dvorni svetnik Thieriot prisotnemu sinu

⁹ 1 seženj = 1.8965 m

Mitteilungen. 1. Jahrgang.

Table with 4 columns: No., Name, Position, and Page. Includes entries for 'Veranstaltung und Wandlungen bei...' and 'Beilage D.'.

Veranstaltung und Wandlungen bei... in dieser Beziehung...

Beilage D. ... in dieser Beziehung...

Beilage E. ... in dieser Beziehung...

Beilage F. ... in dieser Beziehung...

Beilage G. ... in dieser Beziehung...

Beilage H. ... in dieser Beziehung...

Beilage I. ... in dieser Beziehung...

Mitteilungen. 2. Jahrgang.

Beilage J. ... in dieser Beziehung...

Beilage K. ... in dieser Beziehung...

Beilage L. ... in dieser Beziehung...

Beilage M. ... in dieser Beziehung...

Beilage N. ... in dieser Beziehung...

Beilage O. ... in dieser Beziehung...

Beilage P. ... in dieser Beziehung...

Članek o Kollerju, izdan leta 1875 v gozdarski avstrijski reviji Centralblatt für das gesamte Forstwesen, I (str. 386–387).

slavljenca, še živeči soprogi oz. materi in bratom sporočil, da je vsem gozdarskim uslužbencem v veliko zadovoljstvo, da so lahko za prihodnje čase na trajen način ohranili zasluge tako zaslužnega gozdarja. Potem je padel zastor doslej zagrnjene plošče in ob pokih mežnarjev se je zablščal napis: »Mnogo zaslužnemu c. k. gozdnemu nadzorniku Josipu Kollerju, ustanovitelju te ceste (1855–1860) v spomin – njegovim častilci.« Gozdni mojster Ludwig Dimitz je v slovenskem jeziku nagovoril zastopnike občin in pojasnil, kako veliko korist bo imelo prebivalstvo od izgradnje te ceste in tudi pri dvigu dobrobiti in kulture. Nato so prisotnim sinovom slavljenca izročili lovorjev venec, ki je visel pod spominskim kamnom, da bi ga ohranili kot spomin na slavnost. Dr. Johann Koller se je nato zahvalil s prizrničnimi besedami za priznanje zaslug svojemu očetu in izrazil priznanje kmetijskemu ministru in ministru za finance, s katerih razumevanjem je tedanja za gozdarstvo tako koristna organizacija – državna gozdna uprava – dosegla tak položaj. Po svečanosti so se vsi udeleženci zbrali pri slavnostni večerji v Gorici. Medtem je prispel še telegram z Dunaja, in sicer od sina, svetnika finančne prokurature, dr. Petra

Kollerja, ki je zbranim častilcem svojega očeta izrazil prizrčno zahvalo (Kozorog, Mikuletič 2011: 133–134).

Iz spisov finančnega ministrstva za leto 1860 naj bi bilo razvidno, da je Koller hudo bolehal za protinom (sklepno vnetje) in da mu nobena zdravila niso pomagala. Po mnenju zdravnika bi moral opustiti vsa telesna in duševna dela ter oditi v toplice v Laško. Ker je bil v slabem finančnem položaju, si ni mogel privoščiti daljšega zdravljenja. Že leta 1863 so ga hoteli upokojiti, ker so ugotovili, da je administracijo gozdnega urada vodil pomanjkljivo in da je imel velike zaoznanke v knjigovodstvu. Leta 1864 je bil razrešen vodenja Gozdnega urada v Gorici, leta 1865 pa še delovanja v zadevah zemljiške odveze. Za svoje delo je bil pohvaljen in nagrajen s 500 goldinarji ter nato še upokojen. Umril je poleti leta 1870 na domu v Gorici na tedanji hišni št. 224. Koller je avtor nekaterih člankov, objavljenih v Bleiweisovih Novicah. Strokovne članke je objavljal tudi v nemških in avstrijskih gozdarskih revijah in časnikih. Poročen je bil z Marijo Divjakovo, s katero je imel sedem otrok. Poznana sinova sta bila svetnik finančne prokurature na

Dunaju dr. Peter Koller in notar v Kanalu ob Soči dr. Johann Koller. Njegov brat Marijan Koller je bil benediktinski pater, astronom in višji uradnik na Dunaju (Marušič 1982: 106).

VIRI IN LITERATURA

- Grossbauer [s.n.] 1875: Gedenktafel fuer den. k.k. Forstmeister Josef Koller in Gorz. V: *Centralblatt fur das gesamte Forstwesen*, I, Juli. Dostopno na: <https://archive.org/stream/centralblattfrd01holzgoog#page/n427/mode/2up>
- Holz, E. 1987: Cestne povezave Goriške in Kranjske v 19. stoletju. V: *Zgodovinski časopis*, letn. 41, št. 1, 109–114.
- Kozorog, E., Mikuletič, V. 2011: Josip Koller in njegova spominska plošča v Solkanu pri Novi Gorici. V: *Gozdarski vestnik*, letn. 69, št. 2, 131–134.
- Marušič, B. 1982: Koller, Jožef. V: *Primorski slovenski biografski leksikon*, Sn. 8, Kacin-Križnar, 105–106.
- Murko, V. 1957: Josip Ressel: življenje in delo. Ljubljana: Tehniški muzej Slovenije, 146–149.
- Pavšič, T. 1980: Spomeniki in spominske plošče osebam v občinah Ajdovščina, Idrija, Nova Gorica, Sežana in Tolmin. V: *Goriški letnik*, št. 7, 154.
- Papež, J., Černigoj, V. 2007: Zgodovina gospodarjenja z gozdovi v GGE Predmeja. V: *Gozdarski vestnik* 65, št. 1, 46–59.
- Rajšp, V. 1987: Ceste na Goriškem v drugi polovici 18. stoletja. V: *Zgodovinski časopis*, letn. 41, št. 1, 103–107.
- Šivic, A. 1959: Iz zgodovine našega gozdarstva: pomembnejši gozdarski strokovnjaki na Slovenskem v preteklosti. V: *Gozdarski vestnik*, št. 7–8, 251–254.
- Šivic, A. 1959: Jožef Koller. V: *Gozdarski vestnik*, št. 7–8, 255–257.
- Trkman, S. 2014: V gozdarstvu je pustil velik pečat. V: *Goriška*, št. 6, 9.
- Trkman, S. 2014a: Tabla, posvečena slovenskemu gozdarju Josipu Kollerju. V: *1001 - Solkanki časopis*, letn. 21, št. 81, 7.